

Litteratur

GUNNAR UNGER:

Äventyrets tidning

Det var länge klenst beställt med bidragen till svensk presshistoria. En vändning till det bättre inträdde emellertid från och med mitten på 1950-talet. Då kom slag i slag Ivar Ljungquists skickligt redigerade antologi "Ur Dagens Nyheters historia", följd av Leif Kihlbergs ypperliga, mera vetenskapligt lagda historik över tidningen 1888—1921, vidare Gunnar Sundells anspråkslösa men underhållande bok om Stockholms-Tidningen 1889—1959 och slutligen Ivar Andersons monumentala monografi över Svenska Dagbladet fram till 1940, sedermera kompletterad med en särskild antologi om tidningens kulturavdelning.

Till dessa skildringar av stora stockholms-tidningar har nu sällat sig en bok kallad "På Aftonbladet" (Bonniers). Den bär den upplysande undertiteln "Ett reportage inifrån", varav man kan dra den slutsatsen att det mindre är fråga om en historik än en samtidsskildring. Författare är *Sven Sörmark*, som medarbetat i AB i fjorton år, varav sex som chefredaktör under vad förlagsreklamen med all rätt kallar tidningens två mest dynamiska framgångsperioder i början och mitten på 1960-talet. Sörmark har emellertid inte inskränkt sig till att behandla den tid han själv upplevt på tidningen. Han har utsträckt sitt reportage till att omfatta också den tid han så att säga hört talas om, med andra ord tiden från och med 1933, då P G Peterson — som under Sörmarks första fem år på AB var hans charmfulle chef och magistrale mentor — blev tidningens huvudredaktör.

Sven Sörmark, som f n är verksam i veckopressen där han med jämna mellanrum gjort gästspel i stjärnroller, har inte bara blivit känd som en lysande nyhetsjournalist med ett sällsynt gott väderkorn för vad som säljer en tidning. Han har också — och det redan genom sin debut i genren — skapat sig ett namn som en lysande thrillerförfattare med ett sällsynt gott väderkorn för människors psykiska egenheter. Det ena kan tänkas vara en förutsätt-

ning för det andra; hur som helst har han haft god användning för bägge dessa sina egenskaper när han gjort sitt reportage om det moderna AB.

Utan onödig känslsamhet karakteriserar Sörmark AB som en tidning, "som genom alla sina öden varken burit idéer eller filosofier, moral eller ideal med sig utan strängt taget bara ett namn, som inte säger något annat än att den utkommer på kvällen." Och han undrar om bristen på tradition bidrar till den rotlöshet och oro, som tycks ha följt AB:s redaktion genom åren. Men en egenskap menar han att tidningen behållit; den har varit fylld av överraskningar och dramatiska händelser, av tvära kast mellan nederlag och segrar, mellan ägare och idéer. Den är, säger Sörmark, en äventyrets tidning som ingen annan i den svenska pressen och det är som sådan han velat skildra den under dess fyra senaste decennier.

Så har också Sörmarks bok blivit till något av en journalistisk äventyrsroman, författad av en rutinerad nyhetsredaktör i bästa samförstånd med en raffinerad thrillerförfattare. Resultatet motsvarar, ja överträffar förväntningarna. Var och en som har något intresse för våra massmedia — och vem kan även med bästa vilja i världen undgå att ha det antingen med positiva eller negativa förtecken? — bör unna sig nöjet att läsa denna bok. Den är utomordentligt välskriven och väldisponerad, den är lärorik som en god krönika och livfull som ett bra reportage, den är spännande som en god äventyrsroman och stimulerande som en bra psykologisk porträttsamling. Inte minst det sistnämnda, vilket är just det som överträffar förväntningarna: Sörmarks osentimentala, milt ironiska — och självvironiska — människointresse, vittnande om en känslighet och en djupblick som dagsjournalister inte brukar ha tid med. Att han sedan omnämner vissa av sina förutvarande arbetskamrater med en respekt som kan förefalla en utomstående något överdriven gör ju

bara heder åt hans lojalitet eller åtminstone hans kollegialitet . . .

En av de mest obehagliga och gåtfulla perioderna under det behandlade skedet var ju AB:s pronazistiska period, då tidningen under de första åren av andra världskriget praktiskt taget var ett organ för tyska legationen. En högtintressant nyhet är att det inte, vilket allmänt antagits, var Fritz Lönnegren som avfattade den uppseendeväckande ledare, i vilken AB förordade en modig uppslutning på Tysklands sida vid det tysk-ryska krigsutbrottet. I stället befinns det vara den finlandssvenske författaren Ture Janson, gammal flånörpoet och spirituellt kåsör under signaturen Blåman. Han skrev — mot styckebetalning! — en rad av de mest tyskvänliga ledarna i AB. För det mest gåtfulla inslaget svarade PGP — hur kunde han tolerera tidningens politiska kurs? Sörmark svarar att det när allt kommer omkring kanske bara finns en förklaring: "att hans illusionslöshet, nedlagd i hans karaktär och förstärkt under många år vid Vattugatan lett honom fram till övertygelsen att inga idéer vilka de vara månade är tillräckligt värdefulla för att man för deras skull avstår från en plats på toppen; en uppfattning som ju folk har litet till mans." Beträffande den på ett annat sätt gåtfulla Torsten Kreuger nöjer sig Sörmark med att konstatera, att han som feodalherrar när de är som bäst kände att

med pengar följer ansvar. Som chef var han utomordentligt omtyckt. Sörmark vet sig aldrig ha hört någon kritik av honom som arbetsgivare från de anställda. "Däri skiljer sig denne egendomliga man med sina manier, idiosynkrasier, sin förtegenhet, sina förföljelsekänslor och sin blyghet från till exempel sina medtävlare i tidningsvärlden, LO och Bonniers." Den utmärkta formuleringen kanske trots allt säger mindre om Kreuger än om konkurrenterna.

De mest sensationella avsnitten i Sörmarks bok är givetvis de som handlar om LO:s häpnadsväckande agerande vid köpet av ST och AB från Torsten Kreuger — vilket torde varit den bästa affär Kreuger någonsin gjort — vid nedläggningen av ST, vid ombyggnaden av AB och vid den redaktionella palatsrevolutionen på AB. Maken till kombination av ekonomisk oskicklighet, fackföreningsnepotism och förakt för företagsdemokrati får man leta efter. Men dessa avslöjanden har så utförligt återgivits i dagspressen att det är överflödigt att gå in på dem här. Som avslutning må i stället tjäna Sörmarks betyg åt AB:s journalistik sedan han lämnat tidningen 1968/69: "Okunnighet, överdrifter, grova misstag, missuppfattade eller avsiktligt missförstådda intervjuer blev allt vanligare." Det är ett betyg som står sig gott än i dag.